

2015

№5

Filologiya masalalari

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
M. FÜZULİ adına ƏLYAZMALAR İNSTİTUTU

FİLOLOGİYA

MƏSƏLƏLƏRİ

№ 5

Toplu Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası tərəfindən rəsmi qeydiyyatda alınmışdır (Filologiya elmləri bölməsi, №13).

Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi Mətbu nəşrlərin reyestrinə daxil edilmişdir. Reyestr №3222.

«Elm və təhsil»
Bakı – 2015

**Jurnalın təsisçiləri: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Əlyazmalar İnstitutu və
«Elm və təhsil» nəşriyyatı**

REDAKSİYA HEYƏTİ: akademik Ağamusa Axundov, akademik Vasir Məmmədəliyev, akademik İsa Həbibbəyli, akademik Tofiq Hacıyev, akademik Teymur Kərimli, AMEA-nın müxbir üzvü, f.ü.e.d., prof. Nizami Cəfərov, AMEA-nın müxbir üzvü, f.ü.e.d., prof. Əbülfəz Quliyev, AMEA-nın müxbir üzvü, f.ü.e.d., prof. Möhsün Nağısoylu, f.ü.e.d., prof. Vilayət Əliyev, f.ü.e.d., prof. Fəxrəddin Veysəlli, f.ü.e.d., prof. Qəzənfər Kazımov, f.ü.e.d., prof. Rüfət Rüstəmov, f.ü.e.d., prof. Məsud Mahmudov, f.ü.e.d., prof. Mübariz Yusifov, f.ü.e.d., prof. Qəzənfər Paşayev, f.ü.e.d., prof. Əbülfəz Rəcəbli, f.ü.e.d., prof. Nizami Xudiyev, f.ü.e.d., prof. Cəlil Nağıyev, f.ü.e.d., prof. Nadir Məmmədli, f.ü.e.d., prof. Kamilə Vəliyeva, f.ü.e.d., prof. Azadə Musayeva, f.ü.e.d., prof. Əzizxan Tannverdiyev, f.ü.e.d. Paşa Kərimov, f.ü.e.d., Məhəbbət Mirzəliyeva, fil.ü.f.d. Nəzakət Məmmədli.

Buraxılışa məsul: , akademik Teymur Kərimli

Rəyçi: filologiya elmləri doktoru, professor Nadir Məmmədli

Filologiya məsələləri. Bakı, 2015, № 5

ISSN 2224-9257

© "Elm və təhsil" nəşriyyatı, 2015

www.filologiyameseleleri.net

İSAXAN İSAXANLI

AMEA Nizami adına Ədəbiyyat institutu

elektron poçt: iisaxanli@khazar.org; isaxanisaxanli@mail.ru

YESENİNİN AZƏRBAYCAN ARAŞDIRICILARI

Açar sözlər

- Yesenin Bakıda, Yesenin və Azərbaycan, Yesenin Azərbaycan dilində, Yesenin tədqiqatçıları

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

- Есенин в Баку, Есенин и Азербайджан, Есенин на азербайджанском языке, Исследователи Есенина

key words

- Yesenin in Baku, Yesenin and Azerbaijan, Yesenin in Azerbaijani Language, Yesenin's researchers

Sergey Yesenin irsinin öyrənilməsində kifayət qədər xidməti olan tanınmış rus tədqiqatçısı P.F.Yuşin yazır ki, Yesenin ən çox oxunan rus şairi olmasına baxmayaraq, təəssüf ki, ən az öyrənilən şairlərdəndir (124, səh.9) Bu fikir Yesenin ümumi yaradıcılığına aid edilə bilərsə, onun yaradıcılığının Bakı dövrü haqqında ayrılıqda bunu iddia etmək olmaz. Yesenin yaradıcılığının Bakı dövrünün bir sıra məqamlarına rus tədqiqatçıların əsərlərində aydınlıq gətirilməsinə baxmayaraq, şairin yaradıcılığının Bakı dövrü rus tədqiqatçıları ilə müqayisədə Azərbaycan tədqiqatçıları tərəfindən daha ətraflı şəkildə öyrənilmişdir. Yesenin həyat və yaradıcılıq salnaməsini əks etdirən beş cildliyin beşinci cildində Bakı dövrü ilə əlaqədar məlumatların verilməsində Azərbaycan tədqiqatçılarının araşdırmalarından geniş istifadə edilmişdir (22).

Yesenin yaradıcılığının Azərbaycan araşdırıcılarından biri, şairin poeziyasının Azərbaycan dilinə tərcümələri ilə bağlı dissertasiya işi müdafiə etmiş P.Məmmədova yazır: «Azərbaycan ədəbiyyatçıları şairin Bakıda olduğu ilk illərindən bu günə qədər onun yaradıcılığını Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələrinin ən müxtəlif aspektlərindən diqqətlə öyrənmiş və öyrənməkdədirlər. Azərbaycan ədəbiyyatşünasları tərəfindən S.Yesenin həyat və yaradıcılığının müxtəlif tərəfləri öyrənilmiş, şairin yaradıcılıq yolu izlənilmişdir. Bununla belə bu da başa düşüləndir ki, burada xüsusi diqqət onun Bakıda olduğu dövrə, eləcə də onun yaradıcılığında Azərbaycan mövzusunə yönəldilmişdir» (30, səh.6-7).

Amma bunu qəti surətdə Yesenin yaradıcılığının Bakı dövrünün tam dəqiqliyi ilə araşdırılması, burada heç bir qaranlıq məqamların qalmaması fikri ilə eyniləşdirmək olmaz. Yesenin Azərbaycana ilk gəlişindən 95 il ötməsinə baxmayaraq, bu gün də onun Bakı həyatı ilə bağlı yeni məlumatlar, yeni faktlar, yeni xatirələr tapılmaqdadır, bu böyük rus şairinin yaradıcılığı ilə bağlı yeni-yeni araşdırmalar aparılır, monoqrafiyalar nəşr edilir, onun şeirləri

şairlərimiz tərəfindən sevə-sevə dilimizə çevrilir, bəstəkarlarımız tərəfindən onun şeirlərinə musiqilər bəstələnir, böyük şairə yeni-yeni şeirlər həsr edilir, rəssamlarımız, heykəltəraşlarımız, xalça ustalarımız və digər sənət adamlarımız müxtəlif janrlarda öz əsərlərində şairin unudulmaz obrazını yaradırlar. Bütün bunlar Azərbaycan ictimaiyyətinin, poeziyasevərlərin, Azərbaycan yaradıcı şəxslərinin, şair və yazıçılarının böyük rus şairinə, onun yaradıcılığına və şəxsiyyətinə böyük sevgisinin bariz nümunəsidir. «Azərbaycana o, dəfələrlə gəlmiş, neftçilərlə, fəhlələrlə görüşmüş, bütün qəlbi ilə bu diyarı sevmiş, onun dostluq və beynəlmiləçilik nəbzini dərinlən hiss etmişdir. Onun Bakıda yazdığı şeirlər sanki Azərbaycan torpağının nəfəsi ilə doludur və elə buna görə də Yesenin şeir və poemaları Azərbaycanda bu qədər sevilir» (51, səh.18).

Bununla belə, şairin Bakı həyatı və yaradıcılığı ilə bağlı kifayət qədər qaranlıq, şübhə doğuran, aydınlaşdırılması vacib olan məqamlar hələ də var və bunlar həm ictimaiyyət arasında, həm də ədəbiyyatşünaslığımızda geniş müzakirə mövzudur.

Əlbəttə, hər-hansı bir böyük şəxsiyyətin, şairin həyat və yaradıcılığının nə vaxtsa tam araşdırılacağı, nə vaxtsa onun haqqında tədqiqatlara son nöqtənin qoyulacağı düşünmək fikrindən uzağıq. Böyük şəxsiyyətlərin, böyük şairlərin böyüklüyü məhz onların yaradıcılığının və bu yaradıcılıqdan doğan araşdırmaların tükənməzliyində, öz əsərlərlə oxucularının qəlbində əbədi yaşamasındadır. Azərbaycanda Yeseninə, onun şəxsiyyətinə, yaradıcılığına olan böyük marağı, tükənməz sevgini nəzərə alsaq bu mövzunun daimi araşdırma obyektinə olacağı əminliklə söyləyə bilərik. Burada hazırda Rusiya Federasiyasının Azərbaycan Respublikasındakı səfirliyinin baş müşaviri vəzifəsində çalışan, rus şairi A.Y. Qladkovun mənə şəxsən dediyi bir fikri yada salmaq istəyirəm: «Əgər ümumilikdə bütün rus xalqı üçün ən böyük rus şairi A.S. Puşkindirsə, Azərbaycan xalqı üçün ən böyük və ən sevimli rus şairi, yəqin ki, S.A. Yesenindir».

Yesenin Bakı həyatı onun yaradıcılığının ən məhsuldar, ən maraqlı dövrü olmuşdur. Onun yaradıcılığını Bakısız təsəvvür etmək mümkün deyil və Bakı dövrü olmadan ümumilikdə kifayət qədər zəngin olan Yesenin yaradıcılığı kifayət qədər də kasıb görünərdi. Təsadüfi deyil ki, yeseninşünaslar Bakı dövrünü şairin yaradıcılığının «qızıl dövrü» adlandırırlar və onu Puşkin yaradıcılığının «Boldino payızı» ilə müqayisə edirlər.

Xalq şairi Nəriman Həsənzadə böyük şairin poeziyası haqqında yazır: «Onun poeziyası insana, vətən torpağına sözün əsil mənasında məhəbbət poeziyası, mehribanlıq poeziyasıdır. Bu, qəlbin qəlbə isnişməsidir... Mənə elə gəlir ki, o, Rusiyaya Nekrasov məhəbbəti bəsləmiş və Rusiyanı Yesenin ilhamı ilə tərənnüm etmişdir...»

Şair – sədir. Həm öz xalqının, həm də öz əsrinin eşidilən səsi... Şair, bir növ, canlı, yeriyən kürsüdür...

Şair – sözlü adam deməkdir. Yesenin sözlü adam idi. Xalq haqqında, torpaq haqqında ..., Sədinin, Firdovsinin qədim diyarı haqqında sözü olan adam idi. O, Rusiyada doğulsa da, bütün xalqların oğlu idi» (131, səh.8).

Başqa bir yerdə, «Yesenin – Puşkindən sonrakı Rusiyadır» (130, səh.19) deyən Nəriman Həsənzadə yazır: «Yesenin mənim nəzərimdə ideal rus sadələşməliyünün rəmzidir. Buna görə də, oxunduqca oxunur, sevilərkə də sevilir. İçərisindən çıxdığı xalqın ruhunda və dilində danışır. Obrazlı ifadələr, poetik məcazlar, aförizmlər və s. – hamısı o xalqdan gəlir. Buna görə də, bu rənglər, boyalar daimidir. Heç nə zamanın küləkləri, yağışı-qarı onları soldura bilmir. Belinski bu şeirləri oxusaydı, bəlkə, Puşkin və Qoqol haqqında dediyi qiymətli sözləri Yesenin haqqında da deyərdi: «Здесь русский дух, здесь русью пахнет». Yesenin milli rus

rənglərinə Şərq – Azərbaycan rəngləri də qatdı. Azərbaycan naxışları alındı – Yesenin toxuduğu Şərq – Azərbaycan xalçası! Bu pozulmaz rənglər dünyanın on bir iqlimindən doqquzunu özündə cəmləşdirən Azərbaycandır – Mərdəkanda» (130, səh.18).

Xalq şairi Məmməd Araz isə böyük şair haqqında fikirlərini belə ifadə edir: «Yesenin rus xalqının tarixindən doğulan, rus torpağında rus nəğməsinin təmiz havasının udan və bütün yaradıcılığı boyu onlara qaydan, onları tamamlayıb şöhrətləndirən bir ürək sahibidir. Mənə elə gəlir ki, Yesenin Ryazandan başlanan cığır bir Magellan yolu kimi dünyanın belinə dolanır. Bu yolu nə Savalan otluqları, nə tropik cəngəlliklər, nə okean qəzəbi itirib-batıra bilir... Bu yola «bələdçilik edən ağaclar da, quşlar da, daşlar da zümzüməlidir, nəğməlidir; bu yolu keçənlər xatirə yüklü, gənclik haraylı, məhəbbət soraqlıdır. Bir sənətkar yolu, axtarış yolu onu Bakıya, qədim odlar məbədgahına da gətirib çıxartmışdır. Burada yazılan və bura ilə bağlı xatirələrdən alınan şeirlər Yesenin yaradıcılığında mövzu cəhətdən xüsusi xətlə ayrılır. Şair burada da yenə rus qəlbi ilə oxuyur, öz «şimal firçası» ilə cənub boyalarını rəsm eləyir. Onları ruhuna, qanına hopdurur, öz şimal boyalarını daha da zənginləşdirir.

Yesenin nəğmələri – şeri, sözün rəngləridir. Rus torpağının mənzərələrinin rus sözünün rənglərini, rus ürəyinin vurğularını Yesenin qədər uşaq heyreti ilə duyan, uşaq səmimiyyəti ilə ifadə edən ikinci sənətkar tapmaq çətindir...

Əgər o, özünü qısıb ürəyi ilə oxucu arasında «suayrıcı» hörsəydi, yaqin səmimiyyətini itirərdi. Səmimiyyət olmayan yerdə nə poeziya var, nə də məhəbbət... Yesenin nəğmələri yetkindir, şirəlidir» (127, səh.8).

Yesenin hələ sağlığında onun bir sıra müasirləri, tədqiqatçılar – M.Danilov, Pessimist, Y.Qurviç, A.Selixanoviç, Tsiklop və M.Kamski şairin yaradıcılığı ilə bağlı Bakı mətbuatı səhifələrində yazılarla çıxış etmişlər. Bunlar, əsasən, «Bak.raboçi» qəzetində (11; 13; 39; 40; 43; 44; 47), qismən də «Trud» qəzetində (15; 67) dərc edilmiş yazılardır.

Yesenin dünyasını dəyişəndən dərhal sonra, 1925-ci ilin dekabr ayının 30-da Pessimist (38), A.Yakovlev (125), M.Kamskiy (16), ayın 31-də M.Danilov (12), eləcə də 1926-cı ilin yanvarında A.Lejnev (21), K.Xmurıy (65), L.Trotskiy (53), mart ayında Karandaş (19), sentyabr ayında S.Mazyaviy (25) Yesenin yaradıcılığı ilə bağlı, xüsusən də şairin ölüm səbəblərini önə çəkən bir sıra məqalələrini yenə də «Bak.raboçi» və «Trud» qəzetləri səhifələrində dərc etdirmişlər.

Bundan sonra, uzun bir müddət, təxminən 30 il Bakı mətbuatında Yeseninlə bağlı heç bir tədqiqat xarakterli yazıya rast gəlinmir. Bu susqunluq 50-ci illərin ortalarında pozulur. 1956-cı ildə «Bak.raboçi» qəzetində Yeseninə həsr edilmiş bir tədbir haqqında məlumat verilir (4), 2 il sonra A.Loqvinenko «Molodyoj Azerbaydjana» qəzetində şairin «İran nəğmələri» silsiləsinin əsas qəhrəmanı Şaqanenin şəxsiyyəti ilə bağlı məlumatı özündə əks etdirən bir yazı dərc etdirir (23).

Bundan bir il sonra, 1959-cu ildə, ədəbi əlaqələr sahəsində tanınmış mütəxəssis, Yesenin Bakı dövrünün araşdırılmasında özünəməxsus yeri olan S.Turabov Yeseninlə bağlı, onun Bakı həyatı ilə bağlı ilk məqaləsini dərc etdirir və bununla da, Yeseninə məqalə həsr etmiş ilk azərbaycanlı tədqiqatçı kimi tarixə düşür (58, səh.99-102). 1960-cı ildə S.Turabovun digər bir məqaləsi «Bak.raboçi» qəzetində dərc olunur (59).

60-cı illərdə, Yesenin anadan olmasının 70 illiyi ərəfəsində və ondan sonra Azərbaycan tədqiqatçılarının, bu və ya digər mənada, böyük şairin həyat və yaradıcılığına həsr edilmiş xeyli sayda yazılarına rast gəlirik. Bunlar, əsasən, Yesenin bəzi müasirlərinin xatirələri,

eləcə də, həm Azərbaycanda, həm də Rusiya mətbuatında, Azərbaycan və rus dillərində dərc olunmuş müxtəlif qəzet və jurnal məqalələrindən ibarətdir (5; 9; 10; 17; 18; 24; 32; 33; 34; 41; 42; 49; 66; 68; 69; 70; 75; 76; 128; 129; 132; 143).

1995-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə Yesenin anadan olmasının 100 illiyi Azərbaycanda rəsmən, təntənəli şəkildə qeyd edildi (126) və bu böyük ədəbi bayram münasibəti ilə müxtəlif tədbirlər həyata keçirilməyə başladı. Azərbaycan Slavyan Mədəniyyəti Mərkəzi tərəfindən: «Здесь о тебе сказали, наш» (Burada sənin haqqında «bizimki» dedilər) məcmuəsi nəşrə hazırlansa da, kitab nədənsə işıq üzü görmədi. Lakin buna baxmayaraq, həmin ildən Yeseninlə bağlı araşdırmalar, onun poeziyasından tərcümələr daha geniş vüsət almağa başladı.

Elə həmin il M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Rus dili və ədəbiyyatı institutunda (indiki Bakı Slavyan universiteti) Yesenin anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə elmi konfrans keçirildi və məqalələr toplusu çap olundu. Burada Yesenin Bakı dövrü də daxil olmaqla, onun ümumi yaradıcılığına həsr edilmiş 10 məqalə işıq üzü gördü (52). Sayca çox olmayan bu məqalələrdə Yesenin yaradıcılığının bir sıra maraqlı məqamlarına toxunulur, ciddi tədqiqatçı marağına səbəb ola biləcək bir sıra məlumatlarla rastlaşırıq.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan tədqiqatçıları müxtəlif dövrlərdə Yesenin yaradıcılığı, xüsusən də onun yaradıcılığının Bakı dövrü ilə bağlı çoxsaylı qəzet və jurnallarda məqalələrlə çıxış etmiş, şairlə bağlı xatirələrini qələmə almış, kitablar, toplular, monoqrafiyalar ərsəyə gətirmişlər.

Qəzet məqalələri, bir qayda olaraq, tədqiqat əsərləri hesab edilməsə də, Yesenin yaradıcılığının Bakı dövründən bəhs edən çoxsaylı belə qəzet məqalələri var ki, orda nəinki Yesenin Bakı həyatı, onun yaradıcılığının Bakı dövrü ilə bağlı, hətta onun ümumi yaradıcılığı ilə bağlı çoxsəhifəli məqalələrdə olduğundan daha çox, vacib, maraqlı məlumatlarla rastlaşırıq. Belə yazılar müxtəlif illərdə, əsas etibarilə, böyük şairin yubiley günləri ərəfəsində dərc olunurdu.

Məsələn, 1965-ci il oktyabrın 2-də Y.Qurviçin «Baku» qəzetində dərc edilmiş iki kiçik həcmli yazısında Yesenin «Bak.raboçi» qəzeti nəzdindəki fəhlə şair və yazıçıların dərnəyində iştirakı ilə bağlı, eləcə də onun Bakıda yazdığı bir şeirin – «Гускай я порою от спирта вымок...» şeirinin yazılma tarixçəsi ilə bağlı maraqlı məlumatlar alınır (9; 10).

Bundan bir gün sonra, oktyabrın 3-də L.Polonski «Bak.raboçi» qəzetində «İki nəğməkar» («Два певца») adlı məqaləsində (42) Yesenin məşhur Azərbaycan xanəndəsi Cabbar Qaryağdıoğlu ilə görüşünü təsvir edir, Yesenin həmin görüşdə Cabbar Qaryağdıoğlunun şərəfinə bədahətən şeir deməsi və onu «Şərq musiqisinin peyğəmbəri» adlandırması haqqında ilk dəfə məlumat verir. Yesenin Cabbar Qaryağdıoğlu ilə görüşündən bəhs edən Z.Yusifqızı bu məlumatı belə qiymətləndirir: «Beləliklə, bu gecədən sonra rus şairi Yesenin və Azərbaycan xanəndəsi Cabbar Qaryağdıoğlu bir-birini yaxından tanıdılar. Sergey Yesenin ilk şəxs idi ki, Cabbar Qaryağdıoğlunun sənətinin Azərbaycandan daha geniş miqyasda, bütün Şərq aləmi üçün əhəmiyyətini bildirdi. Onu «Şərq musiqisinin peyğəmbəri» adlandırdı» (146. səh.54). Bu, Yesenin böyük muğam ustasına, muğama, ümumilikdə Azərbaycan musiqi mədəniyyətinə verdiyi böyük qiymət idi. Məhz bunu nəzərə alaraq dahi şairin adı 2010-cü ildə Azərbaycanda buraxılan Muğam Ensiklopediyasına daxil edilmişdir (144, səh.202).

Elə həmin gün, oktyabrın 3-də K.Xromovun «Kommunist Sumqaita» qəzetində dərc edilmiş kiçik bir məqaləsində Yesenin Azərbaycan aşıq sənətinə münasibəti ilə bağlı bir

məlumat verilir. «Bir dəfə Yesenin aşiq poeziyası gecəsinə dəvət olunmuşdu. O, oxuyan improvizatorların çıxışlarını diqqətlə dinlədikdən sonra dedi: Burada o qədər müdriklik var ki, bütün Şərqə, bütün Rusiyaya yetər» (66, səh.4). Heç şübhəsiz, bu, dahi şairin bizim milli musuqi mədəniyyətimizə verdiyi layiqli qiymətdir.

Bu məqaləsində müəllif, Yesenin Bakı, dənizkənarı bulvarı çox sevdiyini, eqzotik xalçalarını çox bəyəndiyini, Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri Nizaminin və Vaqifin şeirlərini yüksək qiymətləndirdiyini də yazır. Yesenin Azərbaycan şairlərinə, Azərbaycan poeziyasına münasibəti haqqında əlimizdə heç bir məlumat olmadığını nəzərə alsaq, sadə bir qəzet məqaləsindəki bu fikrin nə qədər önəmli olduğu aydın olur.

1965-ci il fevral ayının 24-də «Molodyoj Azerbaydjana» qəzərində dərc olunmuş bir yazıda 1925-ci ilin aprel ayında Yesenin Dənizçilik Texnikumunun (indiki Azərbaycan Dəniz Akademiyası) akt zalında gələcək dənizçilərlə görüşü haqqında ilk dəfə məlumat verilir (32).

Yesenin dostu, «Bak.raboçi» qəzeti nəzdindəki fəhlə şair və yazıçıların ədəbi dərnəyinin üzvü olmuş F.Nepryaxinin 1965-ci il sentyabrın 17-də «Baku» qəzetində dərc etdirdiyi bir məqaləsində də şairin Bakı həyatı ilə bağlı maraqlı hadisələr haqqında danışılır (34).

K.Aslanın 1995-ci ildə dərc etdirdiyi bir qəzet məqaləsində Yeseninlə Əliğa Vahidin görüşü ilə bağlı məlumatlar verilir. Əlbəttə, bu iki böyük şairin görüşünün baş tutması hələlik tarixi sənədlərlə təsdiqlənməyə də bu məlumat öz-özlüyündə xeyli əhəmiyyət kəsb edir (1).

Yesenin yaradıcılığının ən ardıcıl tədqiqatçılarından biri Q.Şipulinanın bir sıra qəzet məqalələrində Yeseninlə, onun Bakı həyatı və yaradıcılığı ilə bağlı ilk dəfə verilən bir çox məlumatlara rast gəlirik ki, bütün bunlar da, öz növbəsində, böyük şairin yaradıcılığında Bakı dövrünün yerinin və rolunun müəyyənləşdirilməsində kifayət qədər əhəmiyyət kəsb edir. Aşağıda biz Q.Şipulinanın Yeseninlə bağlı araşdırmaları haqqında bir qədər geniş söhbət açacağıq.

Belə misalların sayını kifayət qədər artırmaq olar. Bütün bunlar, eləcə də, daha geniş mənada, Yesenin Bakı dövrü haqqında bu sətirlərin müəllifinin 2010 və 2012-ci illərdə işiq üzü görmüş iki monoqrafiyasında (14; 141) ətraflı məlumat verilmişdir.

Bu günə qədər Bakı mətbuatı səhifələrində rus və Azərbaycan dillərində S.Yeseninə həsr olunmuş 300-dən çox qəzet materiallarından 100-ə yaxını «Bak.raboçi» qəzetində işiq üzü görmüşdür. Görünür, Yesenin özünün bu qəzetə olan sevgisi onun haqqında yazan müəlliflərə də sirayət etmişdir. Qeyd edək ki, «Bak.raboçi»dəki bu materiallardan 16-sı (8 məqalə və 8 elan) Yesenin sağlığında, qalanları isə onun ölümündən sonra dərc edilmiş yazılardır. Ümumilikdə, Yesenin sağlığında Bakı mətbuatında onun haqqında 24 material (13 məqalə və 11 elan) çap olunmuşdur. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, bunlardan 16-sı «Bak.raboçi» qəzetində, 5 məqalə və 3 elan olmaqla cəmi 8 material isə «Trud» qəzetində çap olunmuşdur.

«Bak.raboçi» qəzetindən fərqli olaraq «Trud» qəzetində Yeseninə, onun yaradıcılığına münasibət birqiymətli olmuşdur. Qəzetin bəzi əməkdaşları, o cümlədən, M.Kamski və Tsiklop bəzi hallarda Yeseninin yardıcılığı, onun şəxsiyyəti haqqında gəlibud ifadələrlə dolu, qərəzli mövqe ortaya qoymuş, yazılar dərc etdirmişlər (15; 67).

«Bak. raboçi» qəzetindən sonra Yesenin yaradıcılığına geniş yer verən mətbu orqan «Baku» («Baky») qəzetidir. Burada nəşr olunmuş 70-ə yaxın materialdan təxminən 50-si rus, digərləri Azərbaycan dilində yazılardır. S.Yeseninə həsr olunmuş Azərbaycan dilində materiallar isə ən çox «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzetində verilmişdir (təxminən 50 yazı). Yeseninə həsr edilmiş Bakı mətbuatındakı yazılar yuxarıda adı çəkilən qəzetlərdən başqa həm

də «Azərbaycan», «Xalq», «Kommunist», «Elm», «Bizim lider», «Bizim fakt», «Yeni dövr», «Yeni Azərbaycan», «Alma», «Vətən fədailəri», «Kredo», «Bütöv Azərbaycan», «525»-ci qəzet, «Günay», «Azərbaycan müəllimi», «Elimiz-Günümüz», «Azərbaycan gəncləri», «Şərq qapısı», «Azerbaydjanskie izvestiya», «Vestnik», «Vışka», «İzvestiya» və bir sıra digər qəzetlərdə də çap edilmişdir.

Yesenin yaradıcılığı ilə bağlı Bakı mətbuatında işıq üzü görmüş çoxsaylı qəzet məqalələrinin müəllifləri arasında M.Araz, N.Həsənzadə, N.Xəzri, Ə.Kürçaylı, C.Novruz, N.Kəsəmənli, Ə.Xəlilov, Ş.Qurbanov, B.Nəbiyev, Ə.Ağayev, S.Turabov, H.Nəcəfov və bir sıra digər tanınmış Azərbaycan ziyalıların, şair və yazıçıların adlarını göstərmək olar.

Heç şübhəsiz, Yesenin şəxsiyyətinə və yaradıcılığına olan böyük maraq və sevgini nəzərə alsaq, Azərbaycanda dərc olunan qəzet səhifələrində ona həsr edilmiş yazıların sayı gündən-günə sürətlə artacaqdır.

Yesenin yaradıcılığının Bakı dövrü ilə bağlı maraqlı məlumatlarla biz həm də onun müasirləri olan insanların xatirələrində rastlaşırıq. Bunlar, əsasən, P.İ.Boldovkin, Y.Qurviç, V.Manuylov, Л.Файнштейн, P.İ.Çagin, M.A.Çagina, V.Şveytser, və digərlərinin Yesenin haqqında xatirələridir (2; 9; 10; 31; 62; 69-73; 75; 76). Xatirələr tədqiqat əsərləri hesab olunmasa da, bunlar öz növbəsində ciddi tədqiqat əsərləri üçün ən yaxşı, vacib mənbələrdəndir. Bu xatirələrin müəllifləri şairi yaxşı tanıyan, onunla birlikdə günlər keçirmiş, onun həyat və yaradıcılığının müxtəlif aspektlərinə yaxşı bələd olan insanlar olduqları üçün bu tipli məlumatlarda, bir qayda olaraq, tədqiqatçılar üçün vacib, maraqlı məqamlara rast gəlinə bilər. Bu xatirələr, faktik olaraq, Yesenin Bakıda olduğu dövrdə keçirdiyi görüşlər, onun iştirakı ilə keçirilmiş şeir gecələri, şairin yaşam tərzini, həmin dövrdə onun poeziyasına olan münasibətin öyrənilməsində xüsusi rolu olan, çox vacib məlumatları özündə ehtiva edən yazılardır. Məhz ilk növbədə bu tipli yazılar Yesenin Bakı həyatının, onun yaradıcılığının Bakı dövrünün xəritəsinin yaradılmasında əvəzolunmaz tarixi sənədlər kimi qiymətləndirilə bilər. Məsələn, P.İ.Çagin xatirələrinin, Yesenin Bakıya gəldiyi tarixlərin müəyyənləşdirilməsində, onun bir sıra tədbirlərdə iştirakı ilə bağlı məlumatların əldə olunmasında böyük əhəmiyyət kəsb etdiyi kimi, Y. Qurviçin yazılarında şairin «Bakı rəbibi» qəzeti nəzdindəki fəhlə şair və yazıçıların dərnəyində iştirakı ilə bağlı, hətta onun bu dərnəyin məşğələlərinin keçirilməsində və dərnəyin idarə olunmasında Y.Qurviçə böyük köməklik göstərməsi kimi məlumatlar alınır. V.Manuylovun, P.İ.Boldovkinin xatirələrində Yesenin Bakıya olan sevgisi, onun Bakı küçələrini, Bakının tarixi yerlərini gəzməsi, Azərbaycanın tarixi mədəniyyət abidələrinə fəvqəladə marağı haqqında fikirlərlə rastlaşırıq. Yesenin Mərdəkandakı yaşam tərzini haqqında K.E.Çagin xatirələrində ətraflı məlumat alınır. M.A.Çagin xatirələrində isə Yesenin 1924-cü ildə P.İ.Çaginlə birlikdə çəkdiyi bir şəklin tarixçəsilə bağlı maraqlı məlumatlar verilir və belə misalları sayını kifayət qədər artırmaq olar.

Sergey Yesenin yaradıcılığı, onun həyatının Bakı dövrü bir sıra Azərbaycan tədqiqatçıları S.Turabov, Ə.Xəlilov, Y.Quluzadə, R.Novruzov, T.Şərifli, S.Məmmədov, N.Məmmədov, A.Tağıyeva, Z.Vəliyeva, Q.Orucov, E.Rəhimova, Q.Şipulina, G.Qurbanova, P.Məmmədova və başqaları tərəfindən öyrənilmişdir. Bu və digər müəlliflər böyük şairin yaradıcılığının yalnız Bakı dövrü deyil, ümumilikdə onun yaradıcılığı haqqında məqalələr dərc etdirmiş, kitablar, monoqrafiyalar yazmış, dissertasiya işləri müdafiə etmişlər. Bununla yanaşı, yuxarıda göstərilən müəlliflərdən S.Turabov, Ə.Xəlilov, G.Qurbanova, P.Məmmədova və

xüsusən də Q.Şipulinanın Yesenin yaradıcılığını daha geniş və daha sistemli şəkildə araşdırdıqlarını qeyd etməliyik.

Yesenin yaradıcılığı ilə bağlı elmi məqalə dərc etdirən ilk azərbaycanlı tədqiqatçı S.Turabovdur. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi o, 1959-cu ildə «Literaturniy Azerbaydjan» jurnalında Yesenin yaradıcılığının Bakı dövrü ilə bağlı ilk məqaləsini dərc etdirmişdir (58, səh.99-102). Bundan sonra S.Turabov tez-tez Yesenin yaradıcılığına müraciət edir, müxtəlif qəzet və jurnal məqalələrində şairin yaradıcılığının bu və ya digər aspektlərini işıqlandırır (54-61).

1964-cü ildə S.Turabovun «Azerbaydjan v russkoy poezii» adlı monoqrafiyası işıq üzü görür (56). Bu əsərində, müəllif Yesenin yaradıcılığına xeyli yer ayırır, Bakı həyatının onun ümumi yaradıcılığına təsiri ilə bağlı maraqlı fikirlər irəli sürür, ümumilikdə Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələrinin inkişafında Yesenin yaradıcılığının rolunu yüksək qiymətləndirir (56, səh.92-101).

Yesenin yaradıcılığında fəvqəladə vətən sevgisi ilə bağlı S.Turabov yazır: «Şairin ən böyük məhəbbəti – vətənə olan məhəbbətidir. Bu məhəbbəti şair elə təsirli, elə valehedici ifadə edib ki, Puşkinin özü belə, onun şeirlərinin altında öz imzasını qoyardı» (60, səh.19).

Yesenin yaradıcılığını ardıcıl şəkildə araşdıran Azərbaycan tədqiqatçılarından biri də Ə.Xəlilovdur. O, bir sıra məqalələrlə yanaşı (63; 64; 133; 134; 136; 137; 139), Yesenin haqqında iki kitabın müəllifidir (135; 138). Bu məqalə və kitablarda tədqiqatçı, Bakı dövrünün Yesenin ümumi yaradıcılığında yeri və rolu haqqında fikir yürüdür, onun müxtəlif şeirlərinin Azərbaycan dilinə tərcümələri ilə bağlı təhlillər aparır, Yesenin poeziyasının bir sıra Azərbaycan şairlərinin yaradıcılığına müsbət təsirini qeyd edir, eləcə də «İran nəğmələri» timsalında Şərq poeziyasının Yesenin yaradıcılığına ümumi təsirindən söhbət açmaqla, şairin yaradıcılığının müxtəlif aspektlərinə ətraflı şəkildə nəzər salır.

Bu günə qədər Azərbaycanda Yesenin yaradıcılığına iki dissertasiya işi həsr edilmişdir. Bunlar, G. Qurbanovun 1996-cı ildə S.Yesenin və S.Rüstəmin poeziyasının materialları əsasında yazdığı «Poetik yaradıcılıqda folklor motivləri və ənənələri» («Фольклорные мотивы и традиции в поэтическом творчестве») və P. Məmmədovun 1998-ci ildə «S.Yesenin əsərlərinin azərbaycanca tərcümələri və onların tədqiqi» («Азербайджанские переводы произведений С.Есенина и их исследование») mövzusunda yazdığı filologiya elmləri üzrə namizədlik dissertasiyalarıdır (20; 29).

G. Qurbanovun tədqiqatının birinci fəslində bütövlükdə Yeseninə, onun poetik yaradıcılığı timsalında, rus poeziyasında folklorun yerinin və rolunun araşdırılmasına, poetik yaradıcılıqda ənənə və yenilikçiliyin qarşılıqlı əlaqədə öyrənilməsinə həsr edilmişdir. Müəllif yazır: «Yesenin yaradıcılıq yolu çətin və qeyri-hamar olub. Bu yolda həm başgicəlləndirən yüksəlişlər, həm də üzüntülü enişlər olub. Amma, hətta ən çətin vaxtlarında da şair xalq-poetik ənənələrdən ayrı düşməyib» (20, səh.80). Tədqiqatçı bu fikrini bütün fəsil boyu Yesenin müxtəlif şeirlərindən canlı misallar gətirməklə, onun poeziyasının sevilməsində, ürəklərə yol tapmasında, məhz folklorun böyük rolunun olmasını önə çəkir.

Dissertasiyanın üçüncü fəslində də müəllif Yesenin yaradıcılığında folklor ənənələrindən söhbət açır, amma bu dəfə şairin yaradıcılığında milli folklor deyil, xarici milli folklorun tutduğu yerdən. Yesenin öz yaradıcılığında Azərbaycan folklorundan necə məhəratlə istifadə etməsindən danışır. Müəllif, öz yaradıcılığında rus milli folklorundan geniş istifadə edən şairin, bir ölkə içində digər bir qonşu, dost xalqın, Azərbaycan xalqının zəngin və möhtəşəm şifahi xalq

yaradıcılığına da laqeyd qala bilmədiyini qeyd edir və Yesenin, öz düşüncəsində Azərbaycan şifahi xalq yaradıcılığını, ümumilikdə Şərqi folkloru ilə qırıılmaz əlaqədə qəbul etdiyini yazır. Daha sonra müəllif, Yesenin Azərbaycan səfərləri zamanı bizim milli folklorumuzla dərinlən maraqlandığını və bir sıra milli folklor nümunələrindən öz yaradıcılığında birbaşa istifadə etdiyini, şeirlərində Azərbaycanın milli xalq musiqi alətlərinə (tar, zurna) də laqeyd qalmadığını, eləcə də öz əsərlərində, xüsusən də «İran nəğmələri» silsiləsində, geniş mənada Şərqi folklorundan bəhrələndiyini yazır (20, səh.114-135).

Yesenin öz yaradıcılığında Azərbaycan milli folklorundan daha geniş miqyasda bəhrələnmə imkanlarını qeyd edən tədqiqatçı daha sonra yazır: «Yesenin, Şərqi (və Azərbaycanla) yalnız həyatının son iki ilində, 1924-25-ci illərdə, bir neçə dəfə buraya gəldiyi vaxtlar sıx əlaqədə olduğunu nəzərə alsaq (Yesenin Şərqi, o cümlədən Azərbaycanda, 1924-25-ci illərdən əvvəl də olmuşdur – İ.İ.), hesab etmək olar ki, şair 1925-ci il dekabrın 28-də faciəvi şəkildə dünyasını dəyişməsəydi, bu yaradıcılıq prosesi (Azərbaycan folklorundan bəhrələnmə - İ.İ.) davam etdiriləcəkdi» (20, səh.126).

P.Məmmədovanın dissertasiyası isə, adından da göründüyü kimi, Yesenin poeziyasının Azərbaycan dilinə tərcümələrinə həsr edilmişdir. Tədqiqatçı, Yesenin bir sıra şeirlərinin, bəzi poemalarının dilimizə tərcümələrini araşdırır, Yesenin poeziyasının Azərbaycan tərcüməçilik məktəbinə müsbət təsirini qeyd edir, bu işdə bir sıra tərcüməçilərin, xüsusən də Əliqə Kürçaylının böyük xidmətinin olduğunu önə çəkir.

Yesenin əsərlərinin Azərbaycan dilinə tərcümələri, onların təhlili məsələsi müxtəlif vaxtlarda müxtəlif tədqiqatçıların məqalə və yazılarında bu və ya digər səviyyədə öz əksini tapsa da, bu məsələ ilk dəfə məhz P.Məmmədovanın göstərilən dissertasiyasında əsas tədqiqat mövzusu kimi qoyulmuş, nisbətən geniş tədqiq edilmişdir.

Əsərin birinci fəslə «Yesenin lirikası Azərbaycan dilində» adlanır. Müəllif yazır: «Azərbaycanlı şair-tərcüməçilər S.Yesenin yaradıcılığına ilk dəfə 20-ci illərin sonlarında müraciət etmişlər. Məlum səbəblərdən, 30-40-cı illərdə, başqa milli respublikaların şair-tərcüməçiləri kimi onlar da (Azərbaycanlı şair-tərcüməçilər –İ.İ.) şairin yaradıcılığına nadir hallarda müraciət etmişlər» (29, səh.11).

Bu fikirdə bir qədər qeyri-dəqiqlik özünü göstərir. Məsələ burasındadır ki, 30-40-cı illərdə, ümumiyyətlə, heç bir Azərbaycanlı tərcüməçi Yesenin yaradıcılığına müraciət etməmiş və həmin illərdə Yesenin bir şeiri belə dilimizə çevrilməmişdir. Süleyman Rüstəmin 1928-ci ildəki tərcüməsindən (140) sonra Azərbaycan şair-tərcüməçiləri ilk dəfə 1955-ci ildə Yesenin yaradıcılığına müraciət etmişlər. Həmin il İsmayıl Soltan və Ələkbər Ziyatay, uyğun olaraq, Yesenin «26-lar haqqında ballada»sını (145, səh.30-34) və «Əlvida, Bakı!» şeirini (145, səh.34-35) dilimizə çevirmişlər.

Sonra tədqiqatçı tərəfindən Yesenin bir sıra şeirlərinin, o cümlədən, «Выткнулся на озере алый свет зари...» (Ə. Kürçaylı və S.Məmmədovadən tərcümələri), «Не жалею, не зову, не плачу...» (Anar və S.Məmmədovadən tərcümələri), «До свиданья, друг мой, до свиданья» (Ş.Sadiq, N.Kəsəmənli, Anar və Ə.Kürçaylının tərcümələri), «Письмо к женщине» (Ə.Kürçaylı və S.Məmmədovadən tərcümələri) şeirlərinin tərcümələri orijinala və eyni zamanda bir-biri ilə müqayisəli şəkildə təhlilə cəlb edilir, tərcümələrin müsbət və mənfi tərəfləri haqqında fikirlər irəli sürülür.

«Persidskie motivi» və onların azərbaycanca tərcümələri» adlanan 2-ci fəsil Yesenin sevgi poeziyasında mərkəzi yer tutan «Persidskie motivi» silsiləsinin Azərbaycan dilinə

tərcümələrinə həsr edilmişdir. Qeyd edək ki, burada silsilənin yalnız 8 şeirinin – «В Хорассане есть такие двери...» (S.Rüstəm, Ə.Kürçaylı və S.Məmmədzadənin tərcümələri), «Улеглась моя бывшая рана...», «Голубая родина Фирдуси...», «Глупое сердце, не бейся...», «Золото холодное луны...», «Свет вечерний шафранного края...», «БЫТЬ ПОЭТОМ это значит то же...», «Голубая да веселая страна...» şeirlərinin Azərbaycan dilinə tərcümələri (Ə.Kürçaylı və S.Məmmədzadənin tərcümələri) təhlilə cəlb edilir.

Sonda tədqiqatçı belə nəticəyə gəlir: «Beləliklə, demək olar ki, «İran nəğmələri»nin tərcüməçiləri əsərlərin məzmununu Azərbaycan dilində verməyə nail olmuşlar, onların işində çoxlu tərcümə uğurları var, amma bir sıra səhvlər bu gözəl əsərlərin ümumilikdə qəbul olunmasına mane olur» (29, səh.69).

Qeyd edək ki, dissertasiyada 8 şeirdən yalnız ilk dörd şeirin tərcümələri nisbətən geniş şəkildə təhlil olunduğu halda, digər dörd tərcümənin təhlili tamamilə səthi xarakter daşıyır. Onu da qeyd edək ki, silsiləyə daxil olan 15 şeirin 7-si ümumiyyətlə təhlildən kənar qalmışdır ki, onların tərcümələrini təhlil etmədən ümumi silsilənin tərcüməsinin uğurlu və ya uğursuz olması haqqında fikir yürütmək doğru olmaz. Elə bu səbəbdən də «Persidskie motivi» silsiləsinə daxil olan şeirlərin dilimizə tərcümələrinin daha ətraflı şəkildə araşdırılmasına, təhlil olunmasına və beləliklə də silsilənin Azərbaycan dilinə tərcüməsinin ümumi vəziyyəti haqda fikir söyləməyə ehtiyac vardır. «Persidskie motivi» silsiləsinə daxil olan şeirlərin tərcümələrinin bütövlükdə təhlil edilməsinə ilk cəhd bu səhifələrin müəllifi tərəfindən göstərilmişdir (141, səh.117-238).

Xeyli paradoksal görünsə də, «Persidskie motivi» şeirlərinin təhlilinə həsr edilmiş bu 2-ci fəsildə, tədqiqatçı həm də «Прощай, Баку...» şeirinin dilimizə tərcümələrini (Ə.Ziyatay, R.Zəka, Ə.Cəmil və Ə.Kürçaylının tərcümələri) təhlil edir. Tərcümələrin təhlilinin məhz bu fəslə daxil edilməsi bir qədər uğursuz seçim olsa da, qeyd etməliyik ki, tərcümələr kifayət qədər əsaslı, geniş təhlil edilmiş, dörd tərcümə arasında haqlı olaraq ikisi – Ə.Cəmil və Ə.Kürçaylının tərcümələri daha yüksək qiymətləndirilmişdir.

Yesenin poemalarının Azərbaycan dilinə tərcümələrinə həsr edilmiş 3-cü fəsildə tədqiqatçı yalnız şairin 2 poemasının – «Anna Sneqina» və «Qara adam» poemalarının dilimizə tərcümələrini təhlil edir, «26-lar haqqında ballada»-nı isə bilərəkdən təhlilə cəlb etmir. Eyni zamanda müəllif hər 3 poemanın yalnız Ə.Kürçaylı tərəfindən tərcümə olunduğunu qeyd edir (29, səh.83). Amma, həmin dövrdə «Anna Sneqina» və «Qara adam» yalnız Ə.Kürçaylı tərəfindən tərcümə edilmişdisə, «26-lar haqqında ballada»nın iki tərcümə versiyası mövcud idi. Bu, həm Ə.Kürçaylının, həm də İ.Soltanın tərcüməsi idi (145, səh.30-34). Odur ki, «26-lar haqqında ballada»nın da təhlilə cəlb edilməsi daha doğru və qarşılıqlı müqayisə baxımından daha maraqlı olardı.

Bu iki dissertasiya işindən başqa, digər bir dissertasiyada – Ş.Mahmudovanın «Əliğa Kürçaylı və poetik tərcümə məsələləri» adlı dissertasiya işində tədqiqatçı, təbii olaraq, Ə.Kürçaylının Yesenin poeziyasından tərcümələrinə geniş yer vermişdir. Dissertasiyanın 2-ci fəslinin 2-ci yarımfəslə «Ə.Kürçaylı və S.Yesenin» adlanır (142, səh.84-104). Dissertasiyada, Yesenin, Ə.Kürçaylının tərcümə yaradıcılığında ön mühüm yer tutan şairlərdən biri olduğu qeyd edilir, Ə.Kürçaylının Yesenin poeziyasından bir sıra tərcümələri təhlil edilir, onun bir tərcüməçi kimi böyük hörmət, nüfuz və şöhrət qazanmasında, bir sıra digər şairlərlə yanaşı, Yesenin poeziyasının da danılmaz rolu vurğulanır.

Bütün yuxarıda deyilənlərlə yanaşı, qeyd etməliyik ki, Bakı Slavyan Universitetinin dosenti Q.Şipulinanın S.Yeseninin həyatının Bakı dövrü ilə bağlı nəşr etdirdiyi bir sıra məqalələr öz informativliyi və bir sıra məsələlərə aydınlıq gətirməsi baxımından daha çox maraq doğurur.

Q.Şipulina Yeseninlə bağlı ilk məqaləsini 1982-ci ildə «Baku» qəzetində dərc etdirir (114). Bundan sonra, o mütəmadi olaraq həm Bakı mətbuatında, həm də Rusiya mətbuatında müxtəlif qəzet və jurnallarda Yesenin yaradıcılığı, xüsusən də onun yaradıcılığının Bakı dövrü ilə bağlı maraqlı məqalələr dərc etdirir, müxtəlif konfrans və simpoziumlarda məruzələr edir və bu gün də bu fəaliyyətini uğurla və böyük enerji ilə davam etdirir.

Ümumilikdə Q.Şipulina Yeseninlə bağlı 50-dən çox məqalə və bir neçə kitabın müəllifidir. Bu məqalələr Yesenin Bakı həyatı ilə bağlı çoxsaylı maraqlı, ictimaiyyətin diqqətinə ilk dəfə çatdırılan bir sıra məlumatlarla zəngindir. Burada, ümumilikdə Bakı həyatının Yesenin yaradıcılığına təsiri araşdırılır, Yesenin Bakı yaradıcılığında onun bakılı dostları, xüsusən də P.İ.Çagin rolunu önə çəkilib, şairin «Bak.raboçi» qəzeti ilə əlaqələri araşdırılır, onun Bakıda olduğu dövrdə bir sıra tədbirlərdə iştirakı ilə bağlı yeni informasiyalar təqdim olunur, Yesenin və Azərbaycanda rusdilli poeziya mövzusu tədqiq edilir, Yesenin şeirlərinə Azərbaycanda bəstələnən musiqilər haqqında məlumatlar verilir, «İran nəğmələri»nin yazılma tarixçəsi haqqında, eləcə də silsilənin baş qəhrəmanı Şaqanenin kimliyi ilə bağlı maraqlı fikirlər irəli sürülür, S.Yesenin – Ə.Kürçaylı yaradıcılığı birliyinin Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələrinin inkişafında rolunu qeyd edilir, Yesenin ölümü ilə bağlı müstəqil tədqiqatçı mövqeyi ortaya qoyulur, eləcə də Yesenin yaradıcılığının Azərbaycandakı rus məktəblərində tədrisi məsələsi araşdırılır (77-123).

Onu da qeyd etmək ki, Q.Şipulina həm də rus dili leksikologiyası üzrə mütəxəssis olduğundan S.Yesenin dilinin leksik strukturu ilə bağlı araşdırmalara da yaradıcılığında geniş yer verməkdədir (81; 88; 103; 104; 122). Onun yeddi cildlik «Yesenin dilinin lüğəti» («Словарь языка Есенина») əsəri isə bu baxımdan xüsusilə böyük əhəmiyyət kəsb edir (119; 120).

«Hər bir yazının və ya şairin dilinin lüğəti həmin müəllifin dili ilə bağlı tam, dəqiq və obyektiv məlumatları özündə birləşdirir. Bu, hər-hansı bir sözün bir və ya bir neçə mənasının müəyyən edilməsinə, onun necə, hansı poetik janrlarda, hansı kontekstdə və hansı tezliklə işlənməsi məsələsinə ayrınlıq gətirilməsinə kömək edir» (119, 5-ci cild, səh.6).

İndiyə qədər yalnız dahi rus şairi A.S.Puşkinin yaradıcılığı leksik dil baxımından fundamental şəkildə tədqiq edilmişdir (48). Q.Şipulinanın 2013-2015-ci illərdə işıq üzünə görmüş bu 7 cildlik fundamental əsərində, Yesenin poetik yaradıcılığı 5 cildə, nəsr əsərləri isə 2 cildə geniş tədqiq edilir. Bu, Yesenin yaradıcılığının tam leksik təsvirini özündə birləşdirən ilk tədqiqat əsəridir. Əsərin uğurlarından biri kimi onu da qeyd etməyə dəyər ki, bütün cildlərin sonunda araşdırılan məsələlərlə bağlı müxtəlif aspektləri əhatə edən bir sıra cədvəllər verilir və bu da tədqiq edilən məsələlərin daha yaxşı, daha əyani şəkildə qavranılmasına kömək edir.

Əsərin 1-ci cildi Yesenin poeziyasında önlüklərin aşkar edilməsi, onların istifadə edilmə tezliklərinin, hər birinin işlənmə yerinə uyğun olaraq ifadə etdikləri mənalara, konkret misallar əsasında, geniş şəkildə araşdırılmasına, onların Yesenin poeziyasında rolunun müəyyənləşdirilməsinə həsr edilmişdir. Burada ümumilikdə Yesenin poeziyasında 45 önlük aşkar edilərək tədqiq edilmişdir.

2-ci cild Yesenin poeziyasında rast gəlinən ədat və bağlayıcıların geniş və hərtərəfli leksik təsvirinə həsr edilmişdir. Bu cildə, Yesenin poeziyasında 40 bağlayıcı, 35 ədat aşkar edilmiş, onların işlənmə tezlikləri müəyyənləşdirilmişdir.

Əsərin 3-cü cildi «Yesenin dilinin lüğəti. İsimlər» adlanır. Burada, bütövlükdə Yesenin poeziyasında 4236 isim aşkar edilmiş, onların mənası verilmiş, eyni zamanda, şeirlərdə rastgəlmə tezlikləri müəyyən edilmişdir.

Əsərin, «Yesenin dilinin lüğəti. Feil» adlanan 4-cü cildində şairin poeziyasında rast gəlinən feillərin tam leksik təsviri verilmiş, ümumilikdə 2902 feil aşkar edilmiş, onların mənası və şeirlərdə rastgəlmə tezlikləri müəyyən edilmişdir.

Əsərin son, 5-ci cildində Yesenin poeziyasında rast gəlinən sifət (1460), say (61), əvəzlik (60) və zərflilər (615) leksik-semantik, tezlik və stilistik baxımdan geniş şəkildə tədqiq edilir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Q.Şipulina tərəfindən Yeseninin yalnız poetik yaradıcılığı deyil, həm də onun nəsr əsərləri geniş tədqiq edilmişdir. Burada Yeseninin nəsr əsərlərində rast gəlinən söz və söz birləşmələrinin maksimum geniş təsviri verilmiş, onların mənası izah edilmişdir. Onu da qeyd edək ki, bu tədqiqat, Yeseninin 4 əsas nəsr əsəri – «Ярь», «У белый воды», «Бобыль и Дружок» və «Железный Миргород» əsərləri üzərində aparılmışdır. Bu əsərlərdən üçü Yeseninin nisbətən gənc yaşlarında – 1916-1917-ci illərdə, bir isə – «Железный Миргород» 1923-cü ildə yazılmışdır. Məlumdur ki, Yesenin yaradıcılığında, yeri gəldikcə, kobud söz və ifadələrdən də istifadə etmişdir. Q.Şipulina öz tədqiqatında belə söz və ifadələrdən də yan keçməmiş və nəticədə şairin bədii yaradıcılıq dilinin, demək olar ki, tam leksik təsvirini verməyə nail olmuşdur.

Qeyd edək ki, Q.Şipulina Yeseninin həyat və yaradıcılığı ilə bağlı yalnız məqalələr, kitablar yazmaqla kifayətlənmir, ölkəmizdə bu böyük rus şairinin adı ilə bağlı keçirilən bütün tədbirlərdə fəal iştirak edir, Yeseninin ömür yolu, yaradıcılığının müxtəlif aspektlərini özündə ehtiva edən maraqlı informasiyalarla zəngin çıxışlar edir, bununla da ölkəmizdə Yesenin poeziyasının, ümumilikdə rus klassik poeziyasının populyarlaşmasında və deməli, müəyyən mənada, Azərbaycan-rus ədəbi-mədəni əlaqələrinin inkişafında özünəməxsus rol oynamış olur.

Beləliklə, biz bu yazıda hələ sağlığından bu günə qədər Yesenin yaradıcılığına müraciət etmiş, onun həyat və yaradıcılığının müxtəlif aspektlərini tədqiq etmiş Azərbaycan araşdırıcıları haqqında ümumi məlumat verməyə çalışdıq.

Yesenin yaradıcılığının Azərbaycan araşdırıcıları müxtəlif vaxtlarda şairin həyat və yaradıcılığı ilə bağlı, xüsusən də onun yaradıcılığının Bakı dövrü ilə bağlı çoxsaylı tədqiqat əsərləri, müxtəlif kitablar və monoqrafiyalar yazmış, bir neçə dissertasiya işləri müdafiə edərək, ümumilikdə, Yesenin yaradıcılığının geniş şəkildə tədqiq edilməsinə öz töhfələrini vermiş və bu gün də verməkdədirlər*.

Ədəbiyyat

Rus dilində

1. Аслан К. Поэт, воспевающий красоту. «Вышка», 17 ноября, 1995.
2. Болдовкин В.И. Он всем нам родной. «Слово». Российский журнал художественной литературы и общественной мысли. Москва, 2003, № 2, март-апрель, стр.84-99. Публикацию и комментарии подготовили: Г.И.Шипулина и Н.Г.Юсов.

* Bu sətirlərin müəllifi də, öz növbəsində, Yesenin yaradıcılığı ilə bağlı bir sıra qəzet məqalələrinin, Azərbaycan və Rusiya mətbuatında dərc edilmiş 20-dən çox elmi məqalənin, iki monoqrafiyanın müəllifi, «Persidskie motivi» şeirlərinin Azərbaycan dilinə tərcümələrindən ibarət kitabın tərtibçisi olmaqla yanaşı, Yesenin poeziyasından 14 şeiri dilimizə çevirmiş, Yesenin yaradıcılığının Bakı dövrü ilə bağlı Azərbaycanda və Rusiyada müxtəlif elmi konfranslarda, simpoziumlarda çıxışlar etmişdir.

3. Велиева З. «Жили... чудаки на свете». Темат. сбор. науч. статей, посвященный 100-летию со дня рождения С.Есенина. Баку, «Мутарджим», 1995, стр.7-8.
4. Вечер, посвященный Сергею Есенину. Газета «Бакинский рабочий», 1956, 6 октября.
5. Гольд М. Есенин в Баку. Газета «Баку», 1964, 18 апреля.
6. Гулузаде Я. М. "Qız nədi, qəfəsdə saxlamaq nədi..." . Тезисы научно – методической конференции «Художественный перевод: теория, практика, преподавание». Баку, 2002, стр.27-28.
7. Гулузаде Я.М. А был ли Есенин в Азербайджане? Актуальные проблемы изучения гуманитарных наук. Тезисы докладов и сообщений республиканской межвузовской научной конференции. 27-28 января 1998 года. Баку, 1998, стр.32-34.
8. Гулузаде Я.М. Шаганская Шаганэ. Актуальные проблемы изучения гуманитарных наук. Тезисы докладов и сообщений республиканской межвузовской научной конференции. 1-2 марта 2000 года. Баку, 2000, стр.77-80.
9. Гурвич Е. А. «Я – северный Ваш друг и брат». Газета «Баку», 1965, 2 октября.
10. Гурвич Е. А. Есенин в Баку. Газета «Баку», 1965, 2 октября.
11. Данилов М. Вечер Сергея Есенина. «Бак. рабочий», 1924, 6 октября
12. Данилов М. Певец голубени. Газета «Бакинский рабочий», 1925, 31 декабря.
13. Данилов М. Среди книг и журналов. Газ. «Бак. рабочий», 1924, 25 декабря
14. Исаханлы И. Незадаром ему мигнули очи. Есенин в Баку. Баку, Изд. «Хазар Университети», 2012, 373 с.
15. Камский М. «Наши о Есенине». Газета «Труд», 1924, 8 октября.
16. Камский М. Сергей Есенин. Газ. «Труд», 1925, 30 декабря.
17. Каплун Б. Бакинские страницы Сергея Есенина. Газета «Бакинский рабочий», 1965, 3 октября.
18. Каплун Б. Есенин в Баку. Газета «Вьшка», 1964, 1 июля.
19. Карандаш. Вечер Есенина. Газ. «Труд», 1926, 3 марта, с.3.
20. Курбанова Г. Фольклорные мотивы и традиции в поэтическом творчестве (на материале поэзии С.Есенина и С.Рустама). Дисс. докт. филос. по филол. Баку, 1996, 149 с.
21. Лежнев А. Памяти Сергея Есенина. Газета «Бакинский рабочий», 1926, 1 января.
22. Летопись жизни и творчества С.А.Есенина. В 5-ти т., Т.5. Кн.1. Гл.ред Ю.И. Шубникова-Гусева. М., ИМЛИ РАН, 2013.
23. Логвиненко А. У героине стихов Есенина. Газета «Молодежь Азербайджана», 1958, 10 декабря.
24. Любарский А. «И надо мной звезда горит». Газета «Баку», 1967, 21 августа.
25. Мазявый С. Лики Есенина. Газета «Труд», 1926, 24 сентября.
26. Мамедов Н.Т. Сергей Есенин в Азербайджане. Темат. сбор. науч. стат., посвященный 100-летию со дня рождения С.Есенина. Баку, «Мутарджим», 1995, стр.8-9.
27. Мамедов С.А. Еще раз о пребывании С.Есенина в Баку. Тематический сборник научных статей, посвященный 100-летию со дня рождения С.Есенина. Баку, «Мутарджим», 1995, стр.10.
28. Мамедов С.А. Творческий путь С.А.Есенина. Методическая разработка для студентов педагогических вузов. Баку, «Мутарджим», 2000.
29. Мамедова П. Азербайджанские переводы произведений С.Есенина и их исследование. Дисс. докт. филос. по филол. Баку, 1998, 149 с.
30. Мамедова П. Сергей Есенин на азербайджанском языке. Баку, «Мутарджим», 2003, 132 с.
31. Мануйлов В.А. О Сергее Есенине. С.А.Есенин в воспоминаниях современников: В двух томах. Т-2. Москва, «Художественная литература», 1986, стр.165-190.

32. Михайлов Б. Сергей Есенин у водников. Газета «Молодежь Азербайджана», 1963, 24 февраля.
33. Михалкина Р. Есенин в Баку. Газета «Баку», 1964, 18 июля.
34. Непряхин Ф. Поэт и нефть. Газета «Баку», 1965, 17 сентября.
35. Новрузов Р.М. Поэзия С.А.Есенина в переводах А.Кюрчайлы. Темат. сбор.науч.статей, посвященный 100-летию со дня рождения С.Есенина. Баку, 1995, стр.10-14.
36. Новрузов Р.М. Поэзия С.Есенина в переводах Кюрчайлы//Художественный перевод и проблема взаимодействия и взаимообогащения литератур. Баку, «Элм», 1990, с. 292-310.
37. Оруджов. Г. Два перевода одного стихотворения. Темат.сбор.науч. статей, посвященный 100-летию со дня рождения С.Есенина. Баку, «Мутарджим», 1995, стр. 14-15.
38. Пессимист. Песня. Газета «Бакинский рабочий», 1925, 30 декабря.
39. Пессимист. С.Есенин и СССР. Газ. «Бак.рабочий» 1924, 15 декабря
40. Пессимист. Черная работа (из летней тетради). Газета «Бакинский Рабочий», 1924, 13 июля.
41. По Есенинским местам в Баку. Газета «Вышка», 1965, 4 февраля.
42. Полонский Л. Два певца. Газета «Бакинский рабочий», 1965, 3 октября.
43. Р.Б. Большое культурное дело. Газета «Бакинский рабочий», 1925, 16 апреля.
44. Р.Б. В кружке рабочих писателей и поэтов при «Бак. рабочем» (выступление С.Есенина). Газета «Бакинский рабочий», 1925, 10 апреля.
45. Рагимова Э. Восприятие С.Есенина в Азербайджане. Темат.сбор.науч. статей, посвященный 100-летию со дня рождения С.Есенина. Баку, «Мутарджим», 1995, стр. 16-17.
46. Рагимова Э.А. О специфических особенностях переводов произведений С.Есенина на азербайджанский язык. Актуальные проблемы изучения литературных связей и художественного перевода. БГУ им. М.Э.Расул-заде. 19.05 – М.05.1992.Баку, «Вак университети», 1992, стр.65-67.
47. Селиханович А. Сергей Есенин. Газ. «Бак.рабочий», 1924, 25 сентября
48. Словарь языка Пушкина в четырех томах. Москва, 1956 -1961.
49. Соложенкина С. «Персидские мотивы» сергея Есенина в свете современности. Журнал «Литературный Азербайджан», 1967, № 4, стр.127-136.
50. Тагиева А.Т. Выразительное чтение лирики С.Есенина в педвузе. Тематический сборник научных статей, посвященный 100-летию со дня рождения С.Есенина. Баку, «Мутарджим», 1995, стр.17-18.
51. Тагисой Н. Любовь к поэзии Сергея Есенина всегда жива в Азербайджане// Исаханлы И. Незадаром ему мигнули очи. Есенин в Баку. Баку, Изд-во «Хазар Университети», 2012, стр.11-19.
52. Тематический сборник научных статей, посвященный 100-летию со дня рождения С.Есенина. Баку, «Мутарджим», 1995.
53. Троцкий Л.Д. Памяти Сергея Есенина. Газета «Бакинский рабочий», 1926, 20 января.
54. Турабов С. «За такие милые края!». Газета «Бакинский рабочий», 1975, 1 октября.
55. Турабов С. Азербайджан в жизни и творчестве Сергея Есенина. Русский язык и литература в Азербайджанской школе. Ежемесячный методический сборник. № 10, октябрь. Приложение к журналу «Азербайджан мектеби». Баку, 1978, стр.3-21.
56. Турабов С. Азербайджан в русской поэзии. Баку,«Азернешр», 1964,125 с.
57. Турабов С. Дань великой любви. Журнал «Литературный Азербайджан», 1985, № 10, стр.104-111.

58. Турабов С. Есенин в Азербайджане. Журнал «Литературный Азербайджан», 1959, № 10, стр.99-102.
59. Турабов С. Моя лирика жива... любовь к Родине. Газета «Бакинский рабочий», 1960, 4 октября.
60. Турабов С. Поэтический мир Есенина. Тематический сборник научных статей, посвященный 100-летию со дня рождения С.Есенина. Баку, «Мутарджим», 1995. стр.18-22.
61. Турабов С. Простое слово: друг. Газета «Бакинский рабочий», 1970, 6 октября.
62. Файнштейн Л. Сергей Есенин в Баку. С.А.Есенин. Воспоминания. М.-Л., 1926, стр.116-124.
63. Халилов А. «Персидские мотивы» Сергея Есенина и восточная поэзия. Науч.труды. Серия языка и литературы. Издание АГУ им. С.М.Кирова. Баку, 1979, с.32-38.
64. Халилов А. Есенин и Азербайджан. Mərdəkanın qızıl payızı və uzaı. Bakı, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 1996 s.79-126.
65. Хмурый К. Памяти Сергея Есенина. Газета «Бакинский рабочий», 1926, 3 января.
66. Хромов К. Сергей Есенин в Баку. Газета «Коммунист Сумгаита», 1965, 3 октября.
67. Циклоп. Бакинский день. Поэт Есенин среди студенчества. Газ. «Труд», 1924, 5 октября
68. Цыбин В. Родина-вечно живое. Газета «Молодежь Азербайджана», 1965, 3 октября.
69. Чагин П.И. Сергей Есенин в Баку. «Литературная газета», 1965, 1 октября.
70. Чагин П.И. Сергей Есенин в Баку. Сергей Есенин. Исследования. Мемуары. Выступления. Юбилейный сборник. Под общей редакцией Ю.Л.Прокушева. Москва, «Просвещение», 1967, стр.252-256.
71. Чагин П.И. Сергей Есенин в Баку. С.А.Есенин в воспоминаниях современников: В двух томах. Т-2. Москва, «Художественная литература», 1986, стр. 160-164.
72. Чагина М.А. Встречи с Есениным. Газета «Советская культура», 1980, 7 октября.
73. Чагина М.А. У истоков «Персидских мотивов». Газета «Литературная Россия», 1970, 2 октября.
74. Шарифли Т. «И буйство глаз, и половецье чувств». Журнал «Литературный Азербайджан», 1974, № 10, стр.110-112.
75. Швейцер В. Эпюды к портретам. Песня. Журнал «Москва», 1964, №2, стр.183-187.
76. Швейцер В. Песня. Диалог с прошлым. Издательство «Искусство», Москва, 1966, стр.57-71.
77. Шипулина Г. «...Донесу, как счастье, до могилы». Журнал «Литературный Азербайджан», 1995, № 7-12; 1996, № 1-4, стр.142-148.
78. Шипулина Г. «И чувствую сильнее простое слово: друг». Газета «Баку», 1983, 15 февраля.
79. Шипулина Г. «Ласковый Урус» забываем. Газета «Бакинский рабочий», 1998, 22 апреля.
80. Шипулина Г. «Мечтая о могучем даре того, кто русской стал судьбой» (Пушкин и Есенин. Параллели). «Душа в заветной лире...». К 200-летию со дня рождения А.С.Пушкина. Баку, «Мутарджим», 1999, стр.84-120.
81. Шипулина Г. «Поэтическое «я» Сергея Есенина в бакинских стихотворениях лета 1925 года. BSU və Poltava iqtisadiyyat və Ticarət Universiteti. Elmi əsərlər. Birgə nəşr. Bakı, 2012, №1, стр. 134-141.
82. Шипулина Г. «Ты вспомни меня и «Бакинский рабочий». О, Русь, взмахни крылами. Есенинский сборник. Выпуск I. Москва, «Наследие», 1994, стр.162-165.

83. Шипулина Г. «Хорошо бродить среди покоя голубой и ласковой страны...». Тематический сборник научных статей, посвященный 100-летию со дня рождения С.Есенина. Баку, «Мутарджим», 1995, стр.23-27.
84. Шипулина Г. Здесь о тебе сказали «наш». Вестник. Общественно-политическая газета. Ноябрь, 2003, стр.26-27.
85. Шипулина Г. «Я – северный ваш друг и брат» (С.Есенин в Азербайджане). «Современное есениноведение», Научно-практический журнал. Москва, 2007, № 6, стр. 39-52.
86. Шипулина Г. «Я северный ваш друг и брат» (Сергей Есенин в Баку). Журнал «Русский язык и литература в Азербайджане», 2005, № 3, стр.40-51.
87. Шипулина Г. Бакинская Есениниана. Столетие Сергея Есенина. Международный симпозиум. Есенинский сборник. Выпуск III, Москва, «Наследие», 1997, стр.314-326.
88. Шипулина Г. Билексемь-существительные в поэзии Сергея Есенина. «Современное есениноведение», Научно-практический журнал. Москва, 2013, № 25, стр. 91-98.
89. Шипулина Г. Братья Болдовкины и Сергей Есенин. Радуница. Информационный сборник № 5. Материалы 13-х Всесоюзных Есенинских чтений в Орле 27-29 сентября, 1991 года. Орел, 1991, стр.97-110.
90. Шипулина Г. Весна в поэзии Есенина. Тагиевские чтения-2011. Баку, «Мутарджим», 2012, стр.376-383.
91. Шипулина Г. Две вселенных в «Персидских мотивах» Сергея Есенина. Проблемы современной лингвистики (языковые контакты). II Международная научная конференция 22-23 ноября 2007 года. Баку, «Китаб алеми (Мир книг)», 2007, стр.491-494.
92. Шипулина Г. Диалог культур: Персия – С.Есенин – А.Кюрчайлы. Диалог языков и культур СНГ и ШОС в XXI веке. Сборник материалов VI международного форума. Баку, 8-11 ноября 2010 г. Часть II. Москва, ИПК МГЛУ «Рема», 2011, стр.85-92.
93. Шипулина Г. Дом, в котором бывал поэт. Газета «Вышка», 1995, 20 мая.
94. Шипулина Г. Есенин в азербайджанском музыкальном искусстве. Газета «Гюнай», 1995, 7 октября.
95. Шипулина Г. Есенин и Азербайджан. Год 1995-й. Издания Есенина и о Есенине. Итоги. Открытия. Перспективы. Есенинский сборник. Выпуск IV. Международная научная конференция, посвященная 102-й годовщине со дня рождения поэта, 1-2 октября. 1997 г. Москва, ИМЛИ РАН, «Наследие», 2001, стр.261-266.
96. Шипулина Г. Есенин и русскоязычная поэзия Азербайджана на рубеже веков. Есенин и поэзия России XX-XXI веков: Традиции и новаторство. Материалы международной научной конференции. Москва-Рязань-Константиново, 2004, стр.161-174.
97. Шипулина Г. Есенин: диалог с XXI веком. Журнал «Русский язык и литература в Азербайджане», 2010, № 2-4, апрель-декабрь, стр.108-110.
98. Шипулина Г. Есенин: знакомый, незнакомый. Газета «Вышка», 1990, 7 октября.
99. Шипулина Г. Еще одна легенда о жизни Сергея Есенина (Шаганэ: Реальность или миф?). Журнал «Литературный Азербайджан», 1992, № 2, март-апрель, стр.121-126.
100. Шипулина Г. Живым приветствием любви. Баку и русские поэты XX в. Вопросы теории и истории литературы. Баку, 1989, стр. 99-141.
101. Шипулина Г. Зарождение «Персидских мотивов». Газета «Баку», 1991, 24 сентября.
102. Шипулина Г. История одного стихотворения. Газета «Баку», 1986, 3 октября.
103. Шипулина Г. Лексикографическое описание служебных слов в поэзии Сергея Есенина. «Современное есениноведение», Научно-практический журнал. Москва, 2012, № 22, стр. 65-73.
104. Шипулина Г. Лексико-семантическое окружение слова «береза» в лирике С.Есенина. Журнал «Русский язык и литература в Азербайджане», 2009, № 3, стр.11-14.

105. Шипулина Г. Мифы о смерти С.А.Есенина. Журнал «Литературный Азербайджан», 1990, №11, ноябрь, стр.107-118.
106. Шипулина Г. Мифы о смерти С.А.Есенина. Смерть Сергея Есенина. Документы, факты, версии. Материалы комиссии Всероссийского Писательского Есенинского Комитета по выяснению обстоятельств смерти поэта. Москва, ИМЛИ РАН, 2003, стр.254-274.
107. Шипулина Г. Неизвестное выступление Есенина. Газета «Литературная Россия», 1989, 17 февраля.
108. Шипулина Г. Об одном выступлении Есенина. Газета «Баку», 1988, 9 февраля.
109. Шипулина Г. Образ Христа в «маленьких поэмах» Сергея Есенина. Журнал «Русский язык и литература в Азербайджане», 2004, № 2. стр.27-31.
110. Шипулина Г. Он всей душою рвался на Восток. Газета «Азербайджан», 1995, 20 мая.
111. Шипулина Г. Очередные есенинские. Газета «Баку», 1990, 4 июня.
112. Шипулина Г. Первое академическое собрание сочинений классика двадцатого века. Журнал «Литературный Азербайджан», 2003, № 9, стр.69-73.
113. Шипулина Г. Пушкинское влияние в поэмах С.Есенина. Журнал «Русский язык и литература в Азербайджане», 1999, № 1, январь-март, стр.18-23.
114. Шипулина Г. Рядом с Есениным. Газета «Баку», 1982, 10 сентября.
115. Шипулина Г. Сергей Есенин в бакинской прессе 20-х годов. Радунца. Информационный сборник № 2. Материалы 10-х Всесоюзных Есенинских чтений в Липецке 23-24 сентября, 1989 года. Москва, 1990, стр.44-52.
116. Шипулина Г. Сергей Есенин в русской школе Азербайджана. Сергей Есенин и русская школа. Книга материалов международной научно-практической конференции посвященной 107-летию со дня рождения С.А.Есенина, 1-5 октября 2002 г. Рязань, «Пресса», 2003, стр.344-346.
117. Шипулина Г. Сергей Есенин и русская школа Азербайджана. Сергей Есенин и русская школа. Новое о Есенине. Выпуск VII, Москва, 2004, стр. 248-254.
118. Шипулина Г. Слова песня / петь и их производные в поэзии Есенина. Сергей Есенин и искусство. Сборник научных трудов. Серия «Есенин в 21-ом веке», выпуск 2. Москва – Константиново – Рязань, 2014, стр.232-240.
119. Шипулина Г. Словарь языка Есенина. В 5-ти томах. Бакинский Славянский Университет. Баку, «Мутарджим», 2013.
120. Шипулина Г. Словарь языка Есенина. Художественная проза. В 2-х томах. Бакинский Славянский Университет. Баку, «Мутарджим», 2015.
121. Шипулина Г. Уместно ли тут частное расследование? Газета «Бакинский рабочий», 1990, 13 января.
122. Шипулина Г. Частотно-семантическая характеристика предлога в лирике С.Есенина. Bakı Slavyan Universiteti. Elmi əsərlər. Dil və ədəbiyyat seriyası. Bakı, 2011, №2, стр. 66-73.
123. Шипулина Г. Я - северный ваш друг и брат... Журнал «Литературный Азербайджан», 2005, № 11, стр.112-127.
124. Юшин. П.Ф. Сергей Есенин. Идеино-творческая эволюция. М., Издательство Московского ун-та, 1969. стр.9.
125. Яковлев А. Есенин. Газета «Бакинский рабочий», 1925, 30 декабря.

Azərbaycan dilində

126. «Azərbaycan» qəzeti, 1995, 5 sentyabr.
127. Araz M. Yesenin rəngləri. «Ədəb.və İncəsənət», 1974, 6 oktyabr, s.8.
128. Bağirov M.A. İstedadlı şair. "Bakı" qəzeti, 2 oktyabr, 1965.

129. Çagin P.İ. Sergey Yesenin Bakıda. "Azərbaycan" jurnalı, № 11, 1965, səh.114-117.
130. Həsənzadə N. Yesenin – Puşkindən sonrakı Rusiyadır (müəllifə məktub). İsaخانlı İ. Şeir gülüstanının təkrarolunmaz çiçəyi. Sergey Yesenin. Bakı, "Xəzər Universiteti" nəşriyyatı, 2010, səh.17
131. Həsənzadə N. Şairə, şeirə xalq ehtiramı. «Ədəbiyyat və İncəsənət» qəz., 1974, 6 oktyabr, s.8.
132. Hüseynov Ə. Şairin böyük məhəbbəti. "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti, 2 oktyabr, 1965.
133. Xəlilov Ə. Bir şerin iki tərcüməsi. "Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 9 oktyabr, 1985.
134. Xəlilov Ə. Rusiyanın ağcaqayını. "Kommunist" qəzeti, 2 oktyabr, 1985.
135. Xəlilov Ə. Sergey Yesenin: Mərdəkanın qızıl payızı və yazı. Bakı, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 1996. 160 s.
136. Xəlilov Ə. Şairin "Mərdəkan payızı". "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti, 27 sentyabr, 1985.
137. Xəlilov Ə. Yesenin Azərbaycan dilində. ADU-nun elmi əsərləri. Dil və ədəbiyyat seriyası, № 5, 1975, səh.17-19.
138. Xəlilov Ə. Yesenin və Azərbaycan. Bakı, Gənclik, 1977.
139. Xəlilov Ə. Yesenin "Boldino payızı". "Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 3 oktyabr, 1975.
140. Xorasanda. "İnqilab və mədəniyyət" jurnalı, № 6-7, 1928, səh.16.
141. İsaخانlı İ. Şeir gülüstanının təkrarolunmaz çiçəyi. Sergey Yesenin. Bakı, "Xəzər Universiteti" nəşriyyatı, 2010, 372 s.
142. Mahmudova Ş.Ə. Əliğa Kürçaylı və poetik tərcümə məsələləri. Filol. üz. fəls. dokt. diss. Bakı, 2009. 137 səh.
143. Məmmədov A. Qəlbləri fəth edən şair. "Şərq qapısı" qəzeti, 3 oktyabr, 1965.
144. Muğam ensiklopediyası. Heydər Əliyev Fondu. Bakı, 2008, 215 s.
145. Rus şairləri Azərbaycan haqqında. Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1955.
146. Yusifqızı Z. Şərq musiqisinin peyğəmbəri. Bakı, "Şərq-Qərb", 2008, 159 s.

Исахан Исаханлы

**Азербайджанские исследователи Есенина
Резюме**

Статья посвящена азербайджанским исследователям жизни и творчества Сергея Есенина. В ней рассматривается деятельность всех исследователей творчества Есенина, со времен поэта до наших дней, в особенности, бакинского периода его творчества, исследуется роль азербайджанских исследователей в изучении творческого наследия поэта.

İsaxan İsaخانlı

**Azerbaijani researchers on Yesenin
Abstract**

The article covers Azerbaijani researchers on Yesenin. It gives a general overview of scholars from Yesenin's lifetime until the present who have made contributions to the study of his creative works, especially his Baku period. It also explores the roles of Azerbaijani researchers in studying the poet's creative legacy.

Рәуф: Əfqan Abdullayev
professor